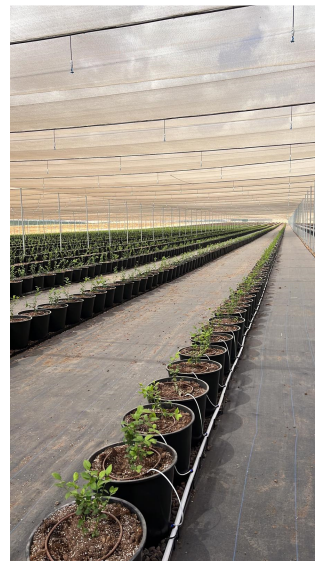

הרב יואל פרידמן

נוף הצמח שנוטה ליריעת פלריג לעניין איסור ערלה

שאלה

משתלה מגדלת עצי אוכמניות במצע מנותק, ולכן איסור ערלה הוא מדרבנן.¹ השתילים מצויים בכלים של כ-20 ליטר, בתוך שרוול ארוך של פלסטיק, ולכן הם מנותקים. הנוזל שמתנקז בשרוול וחוזר לשתילים בעזרת משאבה. על כל השטח הונחה יריעה של פלריג. למעשה יריעת פלריג אינה אטומה לגמרי;² ומים יכולים לחלחל דרכה. דין יריעת פלריג נידון בעבר, והרה"ר לישראל מנחה להחמיר ולהחשיב יריעה זו כמנתקת לעניין ערלה, אך לעניין שמיטה אין אנו מחשיבים אותה כיריעה מנתקת. הרב יהודה הלוי עמיחי כתב³ בנידון זה שהיריעה אינה מנתקת, ויש להחשיב צמחים שמונחים עליה כמחוברים לקרקע, ואני כתבתי⁴ שיש להחשיב את הצמחים כמחוברים כאשר השורשים, ואפילו הם קטנים, חודרים לקרקע.

השאלה שנשאלת היא אם יש לדרוש שבעתיד, כשהצמחים יגדלו והנוף יגלוש לצדדים, תונח יריעת פלסטיק אטומה לגמרי מתחת לנוף.

תשובה

1. דין נוף של צמח הגדל בעציץ שאינו נקוב שנוטה לקרקע אף שלעניין ערלה אנו מחמירים ואיננו מחשיבים

1. חזו"א, דיני ערלה ס' לב; ואומנם יש חולקים וסוברים שפטור או שיש ספק איסור: מנחת שלמה ח"א ס' ע, עמ' ת ואילך; הגר"ש ישראלי, התורה והארץ א, עמ' 133-147.
2. אומנם יש סוגים שונים של יריעות פלריג, וישנן יריעות שמוסיפים להן ציפוי פלסטי אטום, אך בדרך כלל הן אינן אטומות לגמרי.
3. הרב י' עמיחי, 'ערלה בשתילים המונחים על יריעת פלריג', התורה והארץ ה, עמ' 88-96.
4. התורה והארץ, שם, עמ' 97-103.

יריעה של פלריג כמחברת, ולכן שתילים שעומדים על פלריג נחשבים מנותקים, מ"מ במציאות ברור שיריעה של פלריג מחוררת, מים יכולים לעבור דרכה, ולכן אין היא מנתקת לגמרי. לכן כאמור השאלה היא אם גם בהקשר לנוף יש להחמיר ולחייב יריעה שמנתקת לגמרי, כדי להחשיב את העציצים כאינם נקובים. נחלקו הראשונים אם עציץ שהיה מונח על גבי קרקע והגביה אותו והניח על גבי יתדות - חייב מדין תולש מדאורייתא או שמא מדרבנן. לדעת הרמב"ם⁵ חייב מדאורייתא, ולדעת רש"י ובעלי התוספות אינו חייב אלא משום תולש מדרבנן,⁶ ולדעתם צמח הנמצא באוויר ומעל הקרקע עדיין נחשב מדאורייתא כמחובר לקרקע. לפי זה כתבו בעלי התוספות שגם הנוף של הצמח, אף שהוא מוגבה מן הקרקע - מחבר את הצמח לקרקע; ובתוספות (גיטין כב ע"א ד"ה בתר נקבו) כתב מפורש שהנוף מחבר והצמח נחשב כמחובר; וזו לשונו:

בתר נקבו אזלינן - למאן דאמר בהעור והרוטב (חולין קכח). בדלעת הנטוע בעציץ שאינו נקוב ויצאה חוץ לעציץ הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו ה"ה אם עציץ בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ דמהני יניקת הנוף לענין נוף גופיה וחייב במעשר מכל מקום לא חשיבא יניקת הנוף כיניקת שורש דהא לא מטהרה יניקת הנוף מה שבתוך העציץ והכא מחייב נוף מחמת יניקת העיקר. ומבואר בדבריו שאומנם הנוף מחבר, ואם העציץ מונח בחו"ל והנוף נוטה לארץ, יש בכוח היניקה של הנוף לחבר ולחייב את הנוף עצמו. לפי זה ייתכן שאם מתחת לנוף אין יריעה אטומה לגמרי, יש להחשיב את הצמח כמחובר, ויתחייב בערלה מדאורייתא.

2. בגד או עצים שמפסיקים בין העציץ המוגבה לבין הקרקע

כתב בהגהות אשרי,⁷ שבת פ"ח ס' ב:

אף על פי שמגביהו מן הקרקע והרי מבטל יניקתו משום כבוד הבריות שרי. אבל שלא לצורך קינוח אסור הלכך האי עציץ נקוב שמונח על גבי [קרקע והניחו ע"ג] יתידות חייב משום תולש מדרבנן או אם מונח על גבי יתידות והניחו על גבי קרקע חייב משום נוטע ומדרבנן. אף על גב דמונח על גבי יתידות יונק מן הקרקע קצת הלכך מדאורייתא אין חייב משום תולש ומשום נוטע פר"י. א"כ משמע אם הפסיקו

5. רמב"ם, הל' שבת פ"ח ה"ד.

6. רש"י שבת פא ע"ב ד"ה חייב משום תולש; תוס', גיטין ז ע"ב, ד"ה דילמא; ועי' שו"ע, חו"מ ס' סז סעי' כב, שעציץ נקוב שמונח על גבי יתדות נחשב כקרקע - משמע שאוויר אינו מנתק לעניין פרוזבול; וע"ע אגלי טל, ביאורים מלאכת זורע, אות יא, שקי"ל כדעת רש"י ותוס' ולא כרמב"ם, ושם מפנה למלאכת קוצר, ס"ק ו וכן למג"א, ס' שיב ס"ק ג.

7. מלקט 'הגהות אשרי' הוא ר' ישראל מקרמז' (אוסטריה, המאה הי"ד), אבייטבו של ר' ישראל איסרלין, בעל 'תרומת הדשן'; התשובה להלן בהגהות אשרי היא ממנהר"ח - הרב יחזקיה בן יעקב ממגדבורג, שהיה בקשר עם ר' יצחק מוינה בעל האור זרוע, ומוזכר פעמים רבות ע"י מהר"ם מרוטנבורג (ר' אורבך, בעלי התוספות, עמ' 564-566); וראה עוד בתוספות ר"י הזקן ותלמידו, שבת ח"ג, מהד' שושנה (אופק), במבוא לפסקי מהר"ח, עמ' 7-18.

(לגמרי) בעצים או בבגד דפסיק יניקתו לגמרי שייך בו תלישה ונטיעה מדאורייתא. מהרי"ח⁸.

הגהות אשרי הולך בשיטת בעלי התוספות שסוברים שצמח מוגבה לא נחשב מנותק מן הקרקע. לכן המגביה את העציץ אינו חייב בדין תולש מדאורייתא, אלא רק מדרבנן, שכן הצמח ממשיך לינוק מן הקרקע בעודו באוויר.⁹ עם זאת מחדש המהרי"ח, בהגהה שם, שאם הניח מתחת לעציץ בגד או עצים, נפסקת יניקת הצמח, ולכן חייב מדאורייתא. השאלה על איזה בגד דיבר המהרי"ח בהגהות אשרי. אם נניח את העציץ על גבי הבגד, פשיטא שהשורשים יחדרו את הבגד, ולכן נשאלת השאלה מדוע כשהפסיק בין העציץ שמצוי באוויר לבין הקרקע על ידי הבגד - נחשב מנותק. אפשר להסביר בשני אופנים: א) אכן מדובר בבגד שמפסיק לגמרי, כגון בגד עור וכדו' שאולי מנתק ונחשב אטום; ב) בין כך ובין כך באוויר אין יניקה גמורה אלא רק יניקה מועטת, ולכן די בהפסקת בגד כדי שייחשב מנותק, אעפ"י שהבגד או העצים אינם מפסיקים לבדם בין העציץ לבין הקרקע. בס' מאמר מרדכי (אליהו), שביעית סי' ה', הסביר כאפשרות הראשונה וטען שהגהות אשרי כתב דבריו לשיטת רש"י¹⁰, הסובר שעציץ של עץ נחשב כאינו נקוב, ולא לדעת תוספות¹¹ שנחשב כנקוב. וכך משמע קצת מלשון ה'בית יוסף'¹², שציטט את הגהות אשרי וכתב פעמיים את המילה 'לגמרי': 'שאם הפסיקו **לגמרי** בעצים או בבגד דפסיק יניקתו **לגמרי**'. אומנם בהגהות אשרי, בפעם הראשונה שמוזכרת המילה 'לגמרי' - כתובה המילה בתוך סוגריים, ולא ברור שזהו הנוסח בהגהות אשרי.

ואולם על פי ההסבר הנ"ל, שהגהות אשרי אזיל לשיטת רש"י - מיושב הנאמר 'אם הפסיקו בעצים', אך איך ניישב את הנאמר 'בבגד'? הרי הבגד לכאורה אינו מפסיק! וכן הקשה בשו"ת 'משנת יוסף'¹³, וכן בס' 'חוט שני' (קרליץ).¹⁴ כמו כן יש לשאול: מה חידש הגהות אשרי, שאם הבגד או העצים לבד מפסיקים לגמרי ומנתקים את העציץ מן הקרקע, הרי פשיטא שבכה"ג נחשב מנותק! וכי העובדה שעומד על יתדות גריעא מאם עומד על הקרקע עצמה? וע"כ יש לומר שבעצם העובדה שהעציץ מונח על יתדות - נחלשת היניקה של הצמח, ולכן אם נוסף על כך גם בגד מפסיק בין הנקב לבין הקרקע, אזי נחלשת היניקה כמעט לגמרי, לכן נחשב כקוצר. לפי זה גם אם הבגד או העצים לבדם

8. ר' פסקי מהרי"ח, בתוך שיטת הקדמונים מהד' בלוי, עמ' רצב, אך שם מובא הקטע הנ"ל רק עד פר"י, לאמור מה שהביא בשם ר"י הזקן: שהמגביה עציץ ומניחו על יתדות - חייב רק מדרבנן, אך הקטע הרלוונטי לנד"ד שמפסיק בעצים או בגד איננו שם. ואולם ר' תוספות ר"י הזקן, שם, עמ' רכט, ומצוין שם שבכ"י הקהילה היהודית בפראג 20 הקטע נמצא במקומו, ואילו בכ"י פרנקפורט UB OCT.81 (לפנים אוסף מרצבכר 45) דף 58, מובא עד פר"י, וסוף הקטע מועתק בשוליים.

9. ור' תוספות ר"י הזקן ותלמידו, שבת ח"ב, עמ' רפח-רצ, ובהערה 30 מפנה לאור שמח, הל' מאכלות אסורות פי"ד הי"ד (בהערה בתחתית העמוד), ודברי יחזקאל סי' ב אות ח, שהחלשת היניקה אינה נחשבת לאיסור תולש, כי מלאכת קוצר היא מלאכה שמצריכה שיעור, ובמלאכה כזו אי אפשר לצרף את האיכות לשיעור המלאכה. רק במלאכה שאין בה שיעור אלא חייבת בכל שהוא, כגון מכבה, האיכות מצטרפת לשיעור, והחלשת האור נחשבת מכבה.

10. רש"י, גיטין ז' ע"ב ד"ה עציץ.

11. תוספות, גיטין שם ד"ה עציץ.

12. בית יוסף, או"ח סי' שלו.

13. שו"ת משנת יוסף, שביעית, סי' יב, עמ' כט.

14. ס' חוט שני, ח"א, פרק י, עמ' פז.

אינם מפסיקים לגמרי בין הצמח לבין הקרקע, ואם העציץ היה מונח על הקרקע - אף שהבגד או העצים מפסיקים, עדיין הייתי מחשיב את העציץ כנקוב, מכל מקום כיוון שהעציץ מוגבה והוא עומד על יתדות, די בבגד או בעצים כדי להפסיק בין העציץ לבין הקרקע. וכן הסביר הרב יהודה עמיחי במאמרו בעניין הפלריג.¹⁵ סמך לסברה זו יש להביא מדברי בעלי התוספות¹⁶ בהקשר לחיבור הנוף של הצמח. כאמור לשיטתם נוף שמצוי מעל הקרקע נחשב כמחובר, ומכל מקום מציינים הם שאין היניקה של הנוף חזקה כיניקת השורש, ואין כוחה ככוח יניקת השורש כדי לחייב את כל הצמח. ובתוספות חכמי אנגליה¹⁷ כתבו שיניקת הנוף מועילה לחייב רק כאשר השורש מצוי בעציץ שאינו נקוב ואין לו יניקה מן השורש, אך אם הצמח יונק מן השורש, בטלה יניקת הנוף לעומת יניקת השורש.

וכן כתב תוספות הרא"ש (חולין קכח ע"א ד"ה קישות):

קישות שנטעה בעציץ והגדילה ויצאה חוץ לעציץ וכו'. ואף על גב דאמר' בגיטין אילן בארץ ונפו בחוצה לארץ בתר עיקרו אזלינן, שאני התם שיניקת העיקר מן הארץ מרובה הילכך שדינן נופו בתר עיקרו אבל עציץ שאינו נקוב אין יניקת העיקר מרובה הילכך לא שדינן נופו בתר עיקרו.

לאור הנ"ל יש מקום לומר שאפילו אם אנו מחשיבים עציץ נקוב שמונח על הפלריג כמחובר לקרקע, ואפילו אם הנוף מחבר לקרקע, זהו רק כאשר הנוף ממש מעל האדמה. לעומת זאת כאשר הנוף הוא מעל יריעה של פלריג, יש מקום לומר שבכה"ג לא ייחשב כמחובר. כסברה זו מצאנו בשו"ת 'משנת יוסף'¹⁸ ובעיקרון הסכים עימו גם הרב וואזנר.¹⁹ **לסיכום**, לדעת הרמב"ם הנוף בוודאי אינו מחבר בין צמח שמצוי בעציץ שאינו נקוב לבין הקרקע, גם אילו היה הנוף מעל הקרקע עצמה. גם לדעת רש"י ובעלי התוספות, שסוברים שהנוף מחבר, מסתבר שזהו דווקא כאשר הנוף הוא מעל הקרקע, אך בנד"ד, שהנוף הוא מעל הפלריג, יש להחשיב את הצמח כגדל בעציץ שאינו נקוב, ולכן איסור הערלה אינו אלא מדרבנן. אומנם בנד"ד ייתכן שיש גם לשקול שיקולים כלליים בעניין מדיניות של פיקוח וכשרות במשתלות, ולכן ייתכן שיש לחייב את המגדלים להניח יריעת פלסטיק אטומה מתחת לנוף.

15. התורה והארץ, שם עמ' 96.

16. תוספות, גיטין כב ע"א ד"ה בתר נקבו.

17. תוספות חכמי אנגליה, גיטין שם.

18. שו"ת משנת יוסף, ח"ג סי' ג אות כה; הדיון שם הוא בהקשר לפסיקתו של החזו"א בסוג מסוים של בלטות שנחשבות לדעתו לא אטומות, ולכן עציץ שמונח עליהן נחשב כמחובר. מכל מקום במשנת יוסף, שם, כתב שאם רק הנוף נמצא מעל בלטות אלו, יש להחשיב את הצמח כמנותק.

19. משנת יוסף שם אומנם הסכים עם הסברה, אך כתב שיש להביא לכך ראיה.